

PROSTŘENÝ STŮL – TEXTY K DIALOGU KŘESŤANŮ A ŽIDŮ U NÁS

Milada Divišová, Jana Doležalová, Marie Rút Křížková a Martin Prudký (vyd.), Dialog křesťanů a Židů. Vydala Společnost křesťanů a Židů v nakladatelství Vyšehrad, Praha 1999, 448 stran, cena 236 Kč, ISBN 80-7021-293-4.

Na jaře 1999 se na knihkupeckých pultech objevila dlouho očekávaná publikace *Dialog křesťanů a židů*. Vydaly ji Společnost křesťanů a židů (SKŽ) a nakladatelství Vyšehrad – to se také (jmenovitě jeho typograf, akademický malíř Zbyněk Kočvar) postaralo o vkusnou grafickou výpravu knihy.

Ta zaslouží pozornosti z mnoha důvodů. Především její žánr: jde o pestrou paletu beletristických, novinářských i odborných statí, domácí proveniencie i překladů. Všechny se již objevily ve Zpravodaji Společnosti křesťanů a židů, kde byl ale jejich dosah omezen na poměrně úzkou členskou základnu Společnosti. Kniha tak představuje jakési „the best of“ několikaletého působení Zpravodaje, z propadliště zapomnění vychvacuje některé jinde nezveřejněné zásadní texty.

Kniha je podle tématického i žánrového klíče uspořádána do pěti kapitol: 1. Židovská a křesťanská tradice, 2. Dialog a konfrontace, 3. Vize a reflexe, 4. Komentáře a recenze a 5. Zprávy a dokumenty. Rozdělení jednotlivých statí do těchto kapitol je dílem redaktorů knihy a v jednotlivých případech lze nad ním mít otázky (proč je např. dokumentárně cenná zpráva Normana Solomona o mezináboženském dialogu v první, spíše principiální, kapitole, nebo encyklopedické medailony křesťanských a židovských svátků v kapitole

4. Komentáře a recenze?), vzhledem k archivní povaze díla to však nepředstavuje nijak zásadní problém.

Zastavme se u některých textů. V první kapitole nazvané židovská a křesťanská tradice ukazuje nejprve pražský starozákonník *Martin Prudký* význam Desatera. Spíše než aby se pouštěl do aktualizací jednotlivých přikázání, spatřuje jejich inspirativnost v myšlence kodexu zákona, vycházejícího z konkrétní situace Božského lidu, tíhnoucího však k zevšeobecnění. Jeho učitel *Jan Heller* přispívá meditací o kontingenci Božského zjevení a o něco dále rozehrává před našima očima skryté souvislosti hebrejského uspořádání Bible, Tenaku. Britský rabín *Norman Solomon* shrnuje v syntetizujícím článku židovské přístupy k náboženské různosti. Vyzdvihuje ty z židovských tradic, které zakládají myšlenku pluralismu, a to počínaje hebrejskou Biblií, rabínskou tradicí tzv. noemovských přikázání až po středověké židovské učence. Jednotlivé přístupy rabinismu k jiným náboženstvím pak seřazuje do čtyř možných modelů. *Solomonův* vstřícný tón je podložen citacemi primární literatury (Bible, Talmudů) i – v našem prostředí stále objeveně – představitelů soudobého židovského myšlení (Jacob Katz, David Hartman aj.). Pozoruhodný (a pouze zdánlivě s otázkami, které klade židovství, nesouvisející) je pokus *Jana So-*

kola vyjádřit podstatu křesťanství nikoli v kategoriích vykoupení (evokujících otrokářský kontext), ale slovy o ospravedlnění, přijatém jako dar smyslnosti spravedlivého konání v nahlédnutí vlastní konečnosti. Třemi eseji zakresluje *Jana Doležalová* dlouhou tradici židovských řemesel a umění do domácího literárního i architektonického kontextu. V závěru první kapitoly pak tatáž autorka čtivým způsobem převypráví několik příběhů z rabínské tradice, žánrem tak navazujíc na Ivana Olbrachta či Elie Wiesela.

V úvodu druhé kapitoly nazvané Dialog a konfrontace, na místě jakéhosi programového prohlášení, zaujímá své místo přednáška *Jana Hellera* Hledání pravdy jako základ náboženské tolerance. Autor v ní rozvíjí myšlenkové dědictví linie Masaryk–Rádl–Hejdránek a s odvoláním na Hanse Künga činí metodické rozhodnutí: namířit ostří skepse především vůči vlastním myšlenkovým východiskům. Náběh ke skutečnému dialogu představuje dvojice tezí: *Flusserových* ke vzniku křesťanství a „polemických tezí ke vztahu křesťanství a židovství“ *Jana Spousty*. Podle jeruzalémského novozákoníka *Davidy Flussera*, kdysi absolventa klasické filologie v Praze, spočívá hlavní příčina křesťanského antijudaismu v židovském odmítnutí „církevní christologie“, jež prý zhruba vyjadřuje i Ježíšovu pozici. Další příčinou je pak křesťanské odmítnutí židovského Zákona, a to postupně také tam, kde jej až dosud plnili alespoň křesťané ze židů, což vede nakonec k jejich exkomunikaci. Jednotlivé složky křesťanské víry jsou však, soudí *Flusser*, beze zbytku židovské, byť spíše esejské nežli farizejské proveniencie. *Spousta* klade důraz na svébytnost obou

náboženství, jež znemožňuje poměřovat jeden systém druhým. Přesto ale chová naději, že koncept „Božího lidu“ by mohl být základnou „vzájemného přiblížení“. Svým rozsahem i systematickostí poněkud vyčnívá pojednání *Martina Prudkého* Záhuba židů a postoje křesťanů. Jde o bolestivé ohlédnutí po dvaceti stoletích křesťanského antijudaismu, se zvláštní pozorností věnovanou směrodatným postojům v době šoa i bezprostředně po ní. Inspirativní pak je autorův pokus utřídít možné vztahy židů a křesťanů do sedmi modelů (od modelu substitučního až po model komplementární), v různých obměnách se opakující během dějin, i reflexe důsledků zaujatých postojů. Po několika drobnějších pracích následuje úvaha *Odilona Štampacha* Je Ježíš Kristus jedinou cestou? Pražský religionista zúročuje myšlení II. vaticana a s poukazem k univerzálnímu dosahu Ježíšova díla kontrastujícímu s kulturně podmíněnými projevy křesťanské víry hledí se sympatiemi na veškeré upřímné snahy světových náboženství. Jakousi esenci *Flusserova* celoživotního díla představuje pak jeho více než čtyřicetistránková stať židovské prameny raného křesťanství. Podobně jako ve své monografii o Ježíši, kterou chystá v českém překladu k vydání nakladatelství Oikoyomenh, zařazuje na základě svědectví Josepha a rabínské literatury *Flusser* Ježíše do rámce židovství konce období druhého Chrámu. Zavádí pojem tzv. „první vrstvy“ křesťanství (do níž řadí Ježíše i jeho učedníky), která má ještě mnohem bližší rabínskému židovství než pozdějšímu (již evangelijnímu) křesťanství. Rozhodujícím momentem vzniku „druhé vrstvy“ křesťanství je kontaminace esejským dualismem, jak ji *Flusser* shledává pře-

devším ve spisech apoštola Pavla. Právě u této statě by však býval překladatel přece jen měl věnovat více pozornosti přepisu vlastních jmen (Josephus – Josefus), jejich českým formám (a nepsat „ben Shetah“ nebo „Jerome“) i méně exaltovanému psaní velkých písmen („Zéloti“). Tento nedostatek je ovšem sám výmluvným svědectvím toho, jak novátorským počinem v českém prostředí kniha stále je. S originálními závěry *Flusserových* kontrastuje poněkud salónně zdvořilý jazyk nedávno zesnulého Schaloma ben Chorina. Pln dobré vůle cituje Maxe Broda: „Vrcholy hor se vidí“ a usuzuje na nezbytnost vzájemného poznávání a spolupráce. Informativní je obhlédnutí teologické scény židovsko-křesťanského setkávání z pera chicagského řeholníka *Johna T. Pawlikowského*, přednesené na půdě České křesťanské akademie.

Kapitolu Vize a reflexe otevírá úvaha *Milana Balabána* židovská duchovní tradice jako myšlenkové obohacení ostatního světa: *Balabán* poukazuje na několik stěžejních termínů hebrejského myšlení, které se staly neodmyslitelnou součástí evropského dědictví. *Jean Halpérin* podává svědectví o významu moderního Státu Izrael pro diasporního žida. Jde o pozoruhodnou oscilaci mezi představou eschatologického Jeruzaléma a jeho reálnou přítomností, o hlas diaspory, která se ve svých vyznáních lásky Izraeli příliš nenechá rušit hlasem drsných sabrů: „Tak proč se sem nevystěhujete?“ Podobnému tématu se věnuje také úvaha *Leona Klenického* Existuje pro židovskou komunitu budoucnost v Evropě jednadvacátého století? Po obsáhlém dějinném ohlédnutí dospívá autor k odpovědi: Ano – a podmínkou je opravdové „tešuva“. *Klenicki*

mluví o hnutí moderních „baalej tešuva“, konvertitů reagujících na nepřehlednost moderního světa, aniž by však, žel, toto hnutí zařadil do kontextu nové postmoderní religiozity či o něm řekl cokoli bližšího. Následuje sousto *Emmanuele Lévinase*. Zákon odvety jako výraz ceny lidského života: Právě zákon odvety je vposledu nejsilnějším důvodem pro to, abych přerušil řetěz msty. Kapitola pak uzavírá řada spíše osobních postřehů a dojmů těch, kteří se nějakým způsobem účastní židovsko-křesťanského setkávání (mj. i stať současného královéhradeckého biskupa *Dominika Duky*).

Kapitola Komentáře a recenze přináší jednak *Prudkého* teologickou bilanci díla nizozemského starozákonníka a myslitele K. H. Miskotteho (za zmínku jistě stojí, že Miskotteho Biblická abeceda mezitím vyšla také česky v nakladatelství Eman), jednak drobná zastavení nad tematicky blízkými knihami i řadu medailonků k důležitým židovským a křesťanským svátkům.

Závěrečné Zprávy a dokumenty poprvé představují širší veřejnosti několik zásadních textů probírané tematiky. Jde např. o stanovy SKŽ, dokumenty z katolické a protestantské strany, shrnující zprávy činovníků SKŽ i její zastřešující Mezinárodní rady křesťanů a židů (ICCJ), především však o plný text dokumentu papežské komise pro náboženské vztahy s judaismem (vedené kardinálem Edwardem I. Cassidym) nazvaného *Pamatujme – zamyšlení nad šoa*, zveřejněného na jaře roku 1998. Kajícím tónem promlouvá dokument o dějinách křesťanského antijudaismu, připouští, že k jeho vzniku vedly i „některé interpretace Nového zákona“, připomíná ovšem také statečné hlasy kato-

líků, kteří se postavili národně-socialistickému běsnění (především papežů Pia XI. a Pia XII.), jakkoli tito nepředstavují celé spektrum křesťanských postojů. Dokument končí výzvou k pokání, ke znovunahlédnutí židovských kořenů křesťanství, k vyostřenému dějinnému vědomí a k odporu proti jakýmkoli formám antijudaismu a antisemitismu. Jednotlivá tvrzení papežského dokumentu mohou jistě zavánět křesťanským alibismem (např. jednoznačný výrok, že „antisemitismus [novopohanského režimu] měl své kořeny mimo křesťanství“ – str.

432), celkově však je třeba uvítat úmysl dokumentu a rozumět mu jako milníku na cestě katolické církve, za nějž zpět již nebude možno ustoupit.

Kniha je opatřena stručným shrnutím v češtině, angličtině a němčině, jakož i úvodu z pera předsedy Ekumenické rady církví v ČR *Pavla Smetany* a tajemníka Federace židovských obcí *Tomáše Krause*. Oba představitelé vyzývají ke vzájemnému hlubšímu poznávání křesťanství a židovství především na úrovni sborů a farností. Přejeme knize, aby přesně tomuto napomáhala.

Petr Sláma

KNIHY ZASLANÉ REDAKCI

CDK

Georg Denzler: Zakázaná slast Dva tisíce let křesťanské sexuální morálky. Přeložili J. Nováčková a J. Žák. 246 stran. Doporučená cena 220 Kč.

Hans Maier: Politická náboženství Totalitární režimy a křesťanství. Přel. K. Osolsobě. 134 stran.

Jürgen Moltmann: Bůh ve stvoření Ekologická nauka o stvoření. (Spolu s nakladatelstvím Vyšehrad). Přel. Zd. Růžičková. 287 stran. Doporučená cena 220 Kč.

„Pouštěj svůj chléb po vodě...“ Sborník pro Milana Balabána. Uspořádal Jiří Hoblík. Brno 1999. Stran 213. Doporučená cena 159 Kč.

Nakladatelství ONYX ve spolupráci s ETF UK

Sborník k sedmdesátinám Milana Balabána Uspořádal a redigoval Radek Stránský. Praha 1999. Stran 231, cena neuvedena.